

Den gode gjerning

UTDRAG FRA REKTOR KJELL NORDSTOKKES ÅPNINGSFOREDRAG VED DIAKONHEMMETS HØGSKOLESENTER I HØST.

Diakoni er kristnes konkrete handling til beste for mennesker i nød. Denne definisjonen rommer en oppfatning hvor den diakonale praksis både forutsetter en bestemt *identitet*, nemlig den som bæres av det kristne fellesskapet, og en bestemt vurdering av den situasjonen som den annen befinner seg i, nemlig at denne situasjonen krever handling slik at en eller annen form for endring til det bedre kan skje. *Diakoni blir det først når en handling finner sted. Diakoni er med andre ord praksis og ikke teori.*

EN GOD GJERNING?

Det aller første spørsmål som dette blikket retter mot den diakonale praksis, er hvordan vi kan vite at en bestemt handling er *god*. For dersom vi kan si dette om en handling, har vi gitt den mening. Dette fordi den har fått en kvalitet som gjør at den kan gjentas og anbefales.

Men *når* er en handling god? Og

hvem har autoritet til å avgjøre dette spørsmålet?

Etter min oppfatning er det hovedsaklig tre former for angrep som blitt rettet mot den gode gjerning, og hver av dem bærer med seg en grunnleggende påstand:

- a) Den gode gjerning er *utilstrekkelig* - derfor duger den ikke. Denne påstanden kommer framfor alt fra *modernitetens helhetsprosjekt* og den er særlig knyttet til *teorier om sosial og politisk endring*.
- b) Den gode gjerning er *umulig* - det er ikke grunn til å innbille seg at den duger. De som påstår dette er påvirket av *den postmoderne tids avsløring* av alle historiske prosjekts umulighet og av massemedias dokumentasjon om at det aller meste går galt i denne verden.
- c) Den gode gjerning er *farlig for troen* - den fører til hovmot og en tilsløring av troens eksklusive plass i frelsesordningen. Denne posisjonen finnes framfor alt i en *teologisk argumentasjon* som ser gjerningsrettferdighet som den største trussel mot sann kristen tro.

REHABILITERING AV DEN GODE GJERNING?

Hva ville skje med oss og det samfunn vi er en del av dersom den gode gjerning blir borte? Helt umiddelbart innser vi at dette ville gi en dramatisk avhumanisering, både av oss selv og de nære relasjoner vi står i, men også av de større sammenhengene. Resultatet ville bli et tomrom som overlater alt omsorgsansvar til det offentlige. Begrensningene som ligger i økt institusjonalisering og profesjonalisering fin-

nes ikke bare på det økonomiske område. Etter min oppfatning er den største fare ved et slik tomrom at all adferd og tankegang avhumaniseres, til sist vil dette uthule enhver tanke for andres nød, også den som det offentlige til nå er blitt tiltenkt.

Samtidig ser vi at det fortsatt gjøres gode gjerninger, tross det ryktet disse gjerningene har fått. Folk hjelper hverandre, tar ansvar, stiller opp på dugnader, er med i aksjoner, yter sine små og ubetydelige bidrag til at noen skal få det bedre. Live Fyrand skriver i sin bok "Sosialt nettverk" om det hun kaller "*naturlige hjelpere*" (s. 278-282). Fyrand konstaterer at disse menneskene oftest er lite synlige, men hun går ikke dypere inn i en drøfting av hvorfor det er slik. Ligger det i selve rollens egenart å være usynlig? Den gode hjelper vil jo som regel mene at det er en helt naturlig ting å gjøre det hun eller han gjør. Eller kan det også være at de naturlige hjelpere er *blitt* usynliggjort, både av teoretikernes faglige eksklusivitet og av mediasamfunnets kyniske avsløring av den gode gjernings utilstrekkelighet?

SKAPE TEORI

Det er ikke sikkert at dette er så reaksjonært som det høres ut til. Innenfor nyere erkjennelsesteori er det ikke uvanlig å sette erfaringen eller også praksis foran tankens forsøk på å skape teori. Dette gjelder blant annet frigjøringsteologien som har som epistemologisk grunnutsagn at praksis er *første* akt i enhver erkjennelse, mens teorien som *annen* akt har som oppgave å være kritisk refleksjon over praksis.

Hva innebærer det så å gi praksis,

handlingen eller også den gode gjerning rollen som første akt?

Framfor alt et kritisk blikk på enhver teori som er løst fra praksis, og som mener seg å være overordnet den konkrete handling. For diakoniens vedkommende betyr dette at teorier om hva diakonien burde og kunne være må tales til rette av den diakonale praksis og det diakonien

dering av den annens nød, som til syvende og sist må avgjøre om en gjerning er god?

Det som kjennetegner en handling er på den ene side en relasjon mellom flere parter, og på den annen side et inngrep som har som mål at noe ønsket skal skje. Den gode gjerning forteller noe både om relasjonen mellom disse partene, om det

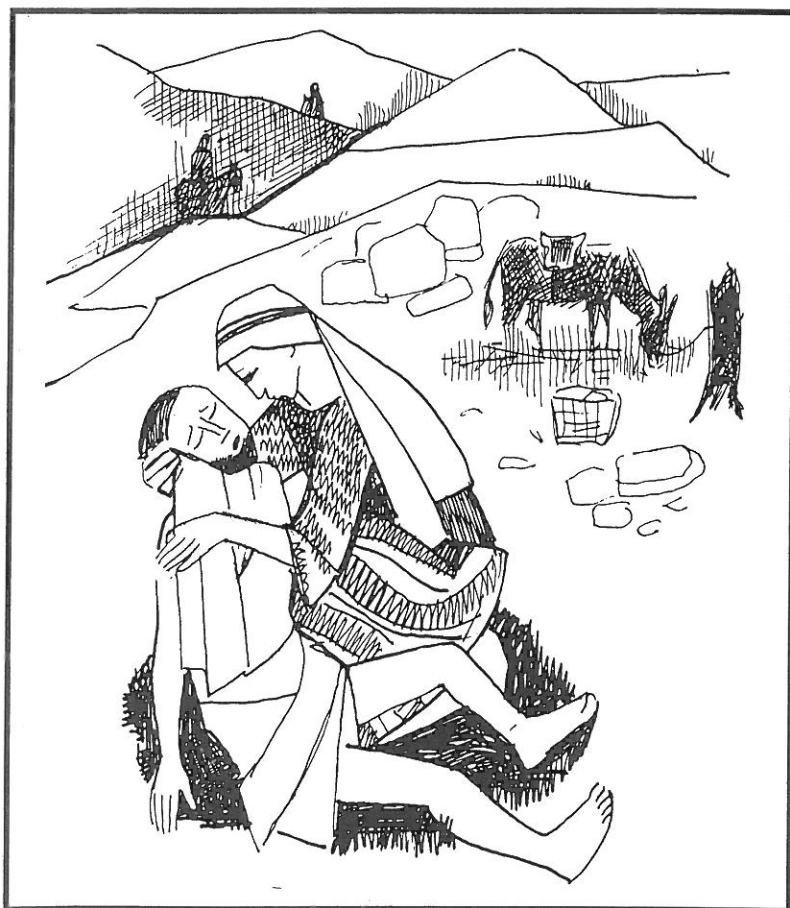
MANGFOLD

Å begrense vurderingen av den gode gjerning til et eneste subjekt, enten det er gjernings utøver, mottaker eller observatør, vil dermed innebære en underkjennelse av mangfoldet av relasjoner den er blitt til i. Det samme gjelder begrensningen til en bestemt teori eller faglig vurdering. Handlingen er alltid noe mer enn det teorien makter å fange opp. Den rommer et større potensiale av ettertanke enn den en enkelt tanke formår å finne plass til.

Dersom er gjerning kan beskrives som god, er det fordi vi på forhånd har kriterier som setter oss i stand til å bedømme den. Hvis dette ikke er en holdbar posisjon, hva ligger det så i alternativet, det som hevder at den gode gjerning selv forteller oss at den er god?

Det første og mest grunnleggende i denne andre posisjonen er oppfatningen om at vi som mennesker blir til i møtet med det som kommer utenfra oss selv. I moderne filosofi er det blitt vanlig å tale om "den annen" som grunnleggende kategori, og i dette uttrykket er nettopp relasjonene og de handlinger som skaper relasjoner - på godt og på vondt - bestemmende for vår identitet og våre oppfatninger. Åpenheten for den annen og for de signaler særlig handlingene gir, blir dermed en grunnleggende premisse for refleksjon og teori.

En filosof som Levinas hevder at denne relasjonen til den annen ikke er ontologisk, men i første rekke *etisk*. Erkjennelsen om de relasjoner vi er satt inn i, medfører ikke primært et blikk på hvem vi er, men på hva vi gjør. I dette ligger et fundamentalt oppgjør med opplysningstidens skille mellom filosofi og etikk. Enhver refleksjon, også den som tar skikkelse som faglig teori, rommer etiske premisser og utsagn, selv når dette fornektes. Det er et særlig problem at vår tenkning for en stor del står i tradisjonen fra Descartes og hans formel "Jeg tenker, altså er

En god gjerning? Den barmhjertige samaritan. Kerstin Frykstrand.

faktisk gjør og er.

Men dette reiser et grunnleggende problem: Er det mulig å forholde seg til den gode gjerning i seg selv, uavhengig av teorier eller personer som kvalifiserer den? For diakonien vil dette problemet særlig ta form som et spørsmål om *normgrunnlaget* for den gode gjerning. Er det ikke nettopp den kristne identiteten, eventuelt i et samvirke med en vur-

dering av den annens nød, som til syvende og sist må avgjøre om en gjerning er god? Det som kjennetegner en handling er på den ene side en relasjon mellom flere parter, og på den annen side et inngrep som har som mål at noe ønsket skal skje. Den gode gjerning forteller noe både om relasjonen mellom disse partene, om det som er ønsket, men også om det som er oppnådd. Bestemmelsen av det gode finnes med andre ord både i relasjonene og i handlingen som akt, og da nettopp i den gjensidige forbindelse mellom disse to sidene. Samtidig vil det være slik at erfaringen av det gode, eller også fraværet av det, vil være bestemmende i beskrivelsene av de samme relasjonene og handlingene som utøves.

jeg”. Den har skapt en egosentrisk rasjonalitet hvor den annen er gjort til redskap for tenkningen. Innenfor denne rasjonaliteten kan nok den annen tilkjennes øren, framfor alt gjennom teorier om likhet og menneskerettigheter. Men den samme rasjonaliteten kommer ikke til rette med de pulserende handlinger som skapes gjennom relasjonene til den annen. Vi husker Kants forsøk på å sette et skille mellom den “rene” og

annet slike som kommer til uttrykk i begreper som bruk av frivillige, nettverksarbeid, “empowerment”, et helhetlig menneskesyn, åndelig omsorg, diakoni.

Knyttet til dette er overbevisningen om at den gode gjerning aldri er taus, men at den taler. Den er et handlekraftig vitnesbyrd mot urett og likegyldighet. Ved at den viser til muligheten for gjentagelse, er den et håpsteget der hvor ennå mye er

TEOLOGISK PERSPEKTIV

Så noen ord om den gode gjerning i teologisk og diakonalt perspektiv. For kristentroen er relasjonen til Gud den viktigste av alle relasjoner den gode gjerning står i. Slik sett er den et uttrykk for at Gud har elsket oss først og gjennom sitt forsyn lar all god gjerning skje.

Ordet *for*syn er et viktig begrep i denne sammenheng. Noen har oppfattet forsyn som en evne til å være

forutseende, som om Gud var en skjebnegud som på forhånd bestemmer alt som skal skje. Men det er noe helt annet som ligger i begrepet forsyn. Stavelsen *for* gjengir det latinske “pro”, det motsatte av “contra”. Det *syn* som Gud har inn i vår hverdag, er et *for*-syn, til beste for den som blir sett, til hjelp i all nød.

Guds forsyn er et uttrykk for den nære og handlende Gud. Gud griper inn, interverner. Det gjør han på flere måter. Blant annet bruker han menneskene og hele skapningen som redskaper for sitt forsyn. Slik sett er nettopp Guds forsyn opphavet til og bærekraften i all

god gjerning. Han legger de gode gjerningene klare slik at mennesker kan vandre i dem.

Selve sentrum i Guds forsyn er imidlertid Jesus. På en særlig måte er han Guds gode gjerning midt i vår verden. “Han gikk omkring overalt og gjorde godt”, sies det om ham i Apostlenes gjerninger (10,38). Selv sa han: “De gjerninger jeg gjør, vitner om at Faderen har sendt meg” (Joh 5,36). I ham og hans gode gjerning for oss ser kristentroen veien, sannheten og livet (Joh 14,6), tolkningsnøkkelen for den dypeste mening og normen for all god gjerning.

Flere gode gjerninger? Samaritanen følger opp sin serie med gode gjerninger. Illustrasjon: IKO

den “praktiske” fornuft som en mulig vei ut av dette dilemma, en løsning som vår egen tid klart har vist uholdbarheten ved.

FAGLIG REFLEKSJON

Er dette vår erfaring, kommer vi ikke utenom den gode gjerning som fenomen og som tema for faglig refleksjon. Tematiseringen av den gode gjerning vil både påvirke måten vi arbeider faglig på og de konkrete spørsmål som reises. Den vil prege vår forståelse av yrke og profesjonalitet. Den vil gi muligheter for å hente inn etiske perspektiver på en annen måte, men også å se det faglige arbeid i en videre sammenheng. Den kan hjelpe oss til å knytte sammen viktige anliggender, blant

ugjort. Der hvor både analyser og teorier er gjort til skamme, kan den gode gjerning fortsatt hevde at det finnes en vei videre. Er det ikke dette vi har sett hvor brutale undertrykkelsessystemer har gjort enhver tanke om endring umulig, og hvor praktisk solidaritet med de mest undertrykte har vist seg å være en virksom protest mot uretten og samtidig vei til et mer menneskelig samfunn? Heller ikke i vår norske hverdag er den gode gjerning taus. Den har både etisk og politisk kraft som rekker utover det den konkret virker. Et aktuelt eksempel på dette er tilfellene av kirkeasyl. Men også på en rekke andre områder er det gode eksemplers makt større enn vi ofte ser.